

g l a s

slovenske kulturne akcije

L. X. 15, 16 EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA 15. 10. 1963

SLOMŠEK, BARAGA, VOŠNJAK

(Trije slovenski beatifikacijski problemi)

Slovenska kulturna akcija se je iskreno zanimala tako za Slomška kakor za Barago. Baragi je bil posvečen doslej vsaj en kulturni večer, eno knjižno izdanje SKA je prav tako posvečeno Baragi (Geržiničev oratorij Friderik Baraga z Debeljakovim besedilom), več njenih članov je bilo in je v odboru JABZ. Tudi na Slomška SKA ni pozabila.

Katoliški narod doseže z beatifikacijo in kanonizacijo članov in članic, ki so zrastle iz njegove krvi, višek svoje krščanske in katoliške kulture.

Slomšek in Baraga sta bila v življenju prijatelja. Ob Baragovem drugem obisku domovine sta se ta dva velika gorečnika srečala v št. Andražu na Koroškem. Vzorni Slomšek je vedno z zanimanjem spremljal Baragovo misijonsko delo ter ga podpiral z obilnimi darovi.

Zanimivo je, da se je misel na njuno beatifikacijo in kanonizacijo skoraj istočasno oglasila: za Slomška v domovini, glede Barage pa se je oglasil v Ameriki neugnani idealist p. dr. Hugo Bren OFM.

Slomškov beatifikacijski postopek kar dobro napreduje. Škofijski postopek je končan; vsi Slomškovi spisi so bili preteklo jesen izročeni Kongregaciji sv. obredov; po vesteh iz Rima so jih že uradno dobili v roke teološki cenzorji, da jih bodo strogo ocenili glede pravega nauka v njih; Kongregacija sv. obredov je potrdila dr. Franca Šegula kot pospeševalca Slomškove zadeve. Ta je imenoval že več novih pomožnih pospeševalcev po raznih deželah. Začel je izhajati tudi Slomškov list, ki bo ljudi spodbujal k delu in molitvi za Slomškovo zadevo.

Hugonovi zbrani spisi o Baragi, ki so pravkar začeli izhajati, nam bodo pokazali, s koliko vnemo in trpljenjem se je p. Hugo nad 30 let naravnost mučil z Baragovo zadevo. Zanj so goreli marsikateri slovenski frančiškani, misijonarji misijonske družbe sv. Vincencija Pavelskega, slovenska duhovščina — zlasti dr. Franc Jaklič, dr. Lambert Ehrlich in prelat dr. Alojzij Odar pa tudi lepo število izobražencev in mnogo vernikov, posebno pa škof dr. Gregorij Rožman in tudi nadškof Anton Vovk. Vendar vsa zadeva bolj počasi napreduje kot Slomškova. Včasih se slišijo kar malodušni in skoraj obupni glasovi. Na kulturnem večeru bi radi pogledali resnici v obraz in skupaj odkrili kako novo pot. Male zvezdice upanja se že prižigajo.

Majhno spodbudo nam bo dala tudi beatifikacija filadelfijskega škofa Janeza Nep. Neumanna, češkega rojaka, ki so ga Baragova

„Saj je naš veliki Baraga le preveč zapuščen in pozabljen v svojem skitem počivališču, kakor se tudi na njega ogromna dela njegovi rojaki vse premalo spominjamo... Tožimo včasih, da nimamo svetnikov — ah, ko bi bil Baraga sin drugega naroda, bi ga gotovo že častili na oltarjih. Prav je, da se je sprožila misel za Slomškovo beatifikacijo, ali pri tem samem ne sme ostati. Če je Slomšek velik, ni Baraga prav nič slabši. Kakor sta sveta brata Ciril in Metod neločljiva kot svetnika vseh Slovanov, tako bi morala biti pri Slovencih neločljiva Slomšek in Baraga. Bog daj, da bi se imeni obeh v doglednem času zasvetili kot jasni zvezdi na svetniškem nebu katoliške Cerkve! Molimo v ta namen in zarekajmo se v svojih potrebah k svetniškima rojakoma, da ju bo Bog povihal pred očmi svoje Cerkve.“

(P. Salezij Glavnik OFM., leta 1928 v Ave Maria).

— Štirinajsti kulturni večer SKA bo v soboto dne 19. nov. ob 19. uri. Predaval bo g. Božo Fink.

Karel Mauser:

LJUDJE POD BIČEM, povest.
I. del — str. 440.

CENE za knjigo „LJUDJE POD BIČEM“ (Karel Mauser): ARGENTINA broš. 370.— vez. platno 460.— pesov; JUŽNA AMERIKA 420.— oz. 520.— pesov; ITALIJA Lit 2000.— oz. 2600.—; FRANCIJA Nfrs 16.— oz. 21.—; NEMČIJA DMK 13.— oz. 17.—; ZDA, KANADA in ostale države 4.— oz. 5.— dolarjev.

Izšlo:

MEDDOBJE štev. 3-4
str. 144

JEAN COCTEAU UMRL

Dne 12. oktobra je umrl v Parizu Jean Cocteau, ena najznačilnejših osebnosti francoskega kulturnega življenja v tem stoletju. Bil je pesnik, pisatelj, dramatik, slikar, pisec filmskih libretov, filmski režiser, ustvarjalec baletov — in član Francoske akademije. Z vstopom v akademijo je prelomil ograje, ki so preprečevale članstvo v najvišji francoski ustanovi ljudem njegovih bohemskih navad in razmerij. Bil je — zlasti v prvih desetletjih našega stoletja — kamen spotike kot avtor del in idej ki bi bile sposobne spraviti častljivo akademijo v pogubo. Šele pred nekaj leti je mogel biti sprejet med njene članke. — Bil je v literaturi avant-

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Dyanajsti kulturni večer

bo v soboto dne 26 oktobra 1963 ob 19. uri
v salonu Bullrich, Sarandi 41, Capital.

Zgodovinski odsek

SLOMŠEK, BARAGA, VOŠNJAK

(Trije slovenski beatifikacijski problemi)

Predaval bo preč. g. dr. Filip Žakelj

Ker bo po naši v isti dvorani še ena prireditev, prosimo točno udeležbo. Hvaležni bomo za prostovoljne prispevke v kritje stroškov.

gardist in je bil njegov prvi nastop zelo podobem okolnostim, ki so spremljale prve izdaje poezij pesnika Rimbauda v prejšnjem stoletju. Prve Cocteaujeve pesmi so izšle že pred prvo svetovno vojno, po letu 1920 pa se je ves vrgel v gibanja, ki niso bila konformistična (dadaizem, futurizem, kubizem). Surrealizmu je pomagal do prodora in ustvaril prvi surrealistični film "Le Sang du Poete", ki je že v letih 1930 napovedoval "novi val" in sodobnost francoskega filma. Pridružil se je skupini komponistov - modernistov (Honnegger, Poulenc, Auric) in je dejansko sodeloval v veliki bitki, ki se je sprožila v Gledališču elizijskih poljan, ko je Stravinski dirigiral prva svoja dela. Koncert se je končal v "pretepu" med pristaši stare in nove glasbe, ki je v moderni glasbi napovedoval tak prelom, kakor ga je v romantiki pomenil "pretep" ob prvi izvedbi "Herminija" pesnika Victorja Hugoja sto let poprej. — Dasi je uvedel surrealizem, se tej šoli ni priključil; hodil je svoja pota, se stalno obnavljal in iskal prilike, kako bi lagodno francosko kulturno meščanstvo vznemirjal s svojimi „škandali“. Izzival je s filmi „Orfej“, „L'Aigle à deux Têtes“ (film poln poezije o nesrečni cesarici Elizabeti Habsburški in bavarskem kralju Ludviku II.), „La Belle et la Bête“, zlasti pa z dramami „Les Parents terribles“, „La Voix humaine“, „Les Enfants terribles“, ki so najprej izšli v obliki romana. Napisal je tudi balet (med drugimi) „Samorog“, kjer je za krstno izvedbo izbral za glavno vlogo Veroniko Mlakarjevo, ki je po premieri v Muenchenu plesala isto vlogo tudi na premieri v Parizu. Svoje knjige je sam opremil in ilustriral, scenerije za svoje balete je sam skiciral, filme pisal in režiral sam. Bil je velik prijatelj in sodelavec Pabla Picassa, Mattissa, Rouaulta, Braquea — v svojih delih je bil za desetletja pred svojo dobo. Bil je pesnik v prozi in realist v abstraktni poeziji, vladar svojega stila z neizmernim poslušom za svoj jezik. — in vendar: v njem ni tiste prisotnosti harmonije in občevnosti, kakor je pri Claudelu, Saint John - Persu ali npr. v prozi pri Mauriacu. Čuti se neka odsotnost — najbrž popolna odsotnost Boga —, ki je bila tako mogočno opazna tudi pri njegovi prijateljici, pesnici in pisateljici kongenialnih razmerij — pri Colette, (ko je umrla, ji je kardinal Feltrin moral odkloniti cerkveni pogreb), kar je vzbudilo obilo polemik v francoskem in svetovnem tisku. V borbo se posegali tudi številni duhovniki, ki so navajali, da je tudi Colette mogla računati na božje usmiljenje, ker je v

misijonska pisma dvignila na pot v Ameriko. Obenem pa te dni obhajamo 140-letnico Baragovega mašniškega in 110-letnico škofovskega posvečenja.

Poleg Slomška in Barage pa se je skoraj nepričakovano pojavil še tretji slovenski oltarni kandidat frančiškanski pater Vendelin Vošnjak, ki je živel, deloval ter rasel v junaških krepostih na slovenskih in hrvaških tleh ter umrl nekaj tednov pred proštom Andrejem Kalanom (leta 1933).

Morda pa bo kulturni večer SKA opozoril še na kakega drugega slovenskega kandidata, ki je vreden oltarske časti. Prav gotovo pa čas, ki ga posvečamo tem vprašanjem, ni izgubljen.

F. Ž.

STARA IN NOVA UMETNOST

(Kulturni večer dne 2. novembra 1963)

Različna mnenja o umetnosti srečujemo dan na dan v družbi, v časopisju, v knjigah, na razstavah. Povzeti bi se dalo, da gre za staro in novo umetnost, da je v upodabljaljoči umetnosti prav za prav problematična podoba, to je podobnost — kako je konkretni predmet upodobljen, ali ga razumemo ali ne v njegovi umetniški podobi in ali nam ta podoba ugaja ali ne. To je ena stran problematike, ki je važna za povprečnega opazovavca, druga pa je v vprašanju javljanja umetnosti. Izi se umetnost javlja tudi v nefigurativnem, abstraktnem delu, ali pa jo je treba iskati samo v naturalističnem, figurativnem ustvarjanju? Na vsak način je tu odgovor razviden že iz samega alternativno postavljenega vprašanja.

Če se razgledamo po skoraj brezumni panorami umetnostne ustvarjalnosti, jo moremo na hitro razdeliti na staro in novo. Umetnost pa more biti prisotna v starih podobah in novih. Značilno za staro podobo je, da je lepa; o novi ne bi mogli vedno trditi tega. Stara podoba je harmonična, nova je disonantna. Zato se nam zdi, da je ena umetnost vredna, druga pa ne.

Nekoliko bolj natančno je mogoče takole določiti: stara podoba je lepa, nova pa, ki jo moramo razdeliti v dvoje, je ali ekspresivna ali pa simbolična. Prva temelji na objektivni umetnosti, druga na subjektivnem izrazu, tretja — sintezna — na metafizičnem simbolu. Nobena ni vrednejša od druge, vse poganjajo iz iste korenine dialektične enotnosti umetniškega razpoloženja. Sodobna umetnost, kjer mislimo predvsem na „abstraktno“, ni nujno lepa, mora pa biti značilna in simbolična. Na vsak način najdemo tu velike umetnike: Kandinsky, Klee, Mondrian, Braque, Picasso...

Ni rečeno, da je sodobna abstraktna umetnost zaključek in vrh vsega razvoja. Je samo večja ali manjša poudarjenost treh razvojnih, dialektičnih faz: naturalizma, ekspresivnosti, simbola. Seveda, podoba -simbol s svojo nelogično, naravno formo je težje razumljiva, kot podoba-lepota z logično, senzibilizirano formo. Pa je mogoče najti vrednote tudi v novi umetnosti. Treba je le rabiti čute, odpreti oči, prisluhniti. Antična imitacija naravne podobe vzbuja lepoto, ki je vitalna in humana. Nova umetnost, ki manj imitira, ali manj direktno imitira, more prav tako nuditi svojsko lepoto. Treba je čutiti — včasih morda malo drugače, kot pri stari umetnosti. Vse podobe so, končno, naše lastne podobe in umetnost je vedno le človeška, humana.

P. F.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Trinajsti kulturni večer

bo v soboto dne 2. novembra 1963 ob 19. uri
v dvorani Bullrich, Sarandí 41, Capital.

Umetnostni odsek

STARA IN NOVA UMETNOST

Predaval bo g. France Papež

Ker bo po naši še druga prireditve, prosimo točne udeležbe. Hvaležni bomo za prostovoljne prispevke ob vhodu.

Težko smo čakali na to številko; in dolgo — kar povejmo — predolgo, čeprav vemo, da so zamudo povzročile bridke okoliščine, ki presegaajo človeško voljo in moč. Je pa ta številka ena najbolj tehničnih, bogatih in aktualnih, kar jih je izšlo v sedmih letih.

Prvi del obsega tri eseje, en razgovor in pesmi. Med eseji je po pravici na prvem mestu *Franceta Dolinarja* zgodovinska študija o Slomšku, „Očetu slovenske Cerkve“. Upravičenost tega naslova dokazuje Dolinar z obširno zgodovinsko informacijo, z običajno vestnostjo in z bistro povezavo in razlago zgodovinskih dejstev, od začetka slovenskega preporoda (1768) do Slomškove smrti. Na 26 straneh nam avtor sintetično in v glavnih obrisih, a vendar dovolj jasno prikaže „spregloboko religiozno osebnost“, ki je mogla „v začetkih razvijanja slovenskega ljudstva v narod rešiti problem razmerja med prebujajočim se slovenskim narodom in katoliško Cerkvijo, posloveniti Cerkev na Slovenskem in dati katoliški obraz prebujajočemu se slovenstvu.“

Študija je gotovo najširše zasnovan prikaz Slomškove verske dejavnosti v narodnem okviru in ima še poseben pomen za njegovo beatifikacijo in ob novem navalu koroškega nemškutarstva proti slovenski manjšini prav na verskem področju.

Psiholog *Alfonz Čuk* je napisal v poljudnem slogu, a na trdni znanstveni podlagi zanimiv esej o „Trojnem zdravju“ se pravi o človeškem normalnem življenju in vedenju na telesni, duševni in duhovni ravni. Avtor opiše znake in pogoje trojnega zdravja in odnose med temi tremi področji človekove osebnosti: le njih in ubranost in dozorelost more dati tisto uravnovešenost, ki je v današnjem svetu tako težka in redka.

Pisatelj je doma iz obrobni krajev in je že dolga leta v tujini. Zato smo toliko bolj veseli njegovega lepega, tekočega in znanstveno točnega jezika: se pač ni zaman v mladih letih ukvarjal s pesnikovanjem.

Milan Komar nadaljuje s svojimi aforizmi, ki so nekakšne filozofske obrobne glose k duhovni podobi današnjega človeka, posebno pa še iskanje globljih notranjih vzrokov njegovega mišljenja in vedenja. Zbirka teh kratkih analiz in odgovorov, ki imajo tudi literarno vrednost, bo nekoč zanimivo ogledalo naše miselnosti in naših problemov. Posebno tehtne so misli o generacijah, o modah in konformizmu, novotarstvu in negibnosti, ljubezni in bivanju; naj bi se vsi, posebno pa mladi ljudje, ob njih zamislili. Mmogrede: zraz *udinjanje* za *engagement* je sicer dober, vendar ima preveč negativen prizvok.

Rofko Vodeb priobčuje pod naslovom „Srečanje na Lilijski poti“ razgovor z Igorjem Šentjuncem, bivšim partizanskim funkcionarjem, ki živi sedaj v Nemčiji in si je s svojimi romani pridobil do sedaj med vsemi slovenskimi pisatelji najširši krog brancev v svetu. Razgovor je zanimiv, ker nakaže ideološki razvoj mladega človeka, ki so ga okoliščine potisnile v komunizem; s kakšnimi sredstvi nadzira partija tisk in kulturno delo; pisateljevo trdo življenje v tujini in krčevito pot do veljave; vrsto estetskih, človeških in nenadomestnih vprašanj ob pisatelju, ki noče biti literat, ampak zgolj pisatelj, ki piše le nemško, a hoče ostati Slovenec.

V poeziji nas *France Papež* s „Fragmenti treh spevov“ zaziblje v metafizično melodijo prabitnosti in osnov, ko skuša ujeti obstvarnih danostih (zemlja, kri, morje, bršljan, otrok, ki mu gleda v oči) neko višjo objektivnost na križišču nasprotij (preteklost in sedanjost, jesen in pomlad, mir in nemir, življenje in smrt), kjer je temelj: „Kako je vse, kar ostane, enostavno!“ Papeža bo globlje umelo le pičlo število izvoljencev: umetnost je v bistvu aristokratska. Do neke mere pa je tudi ta poezija dostopna vsakomur, če ima le količkaj posluha. Važno je le, da se ji približa ponižno, brez predsodkov; da pozabi nase in na zahteve in se ji preda z odprtim srcem, pa se mu bo razodela lepota, čeprav ne bo razumel posameznih zvez, podob ali izrazov.

Milena Merlak-Detela je tokrat objavila „Dvoje pesmi“ ki potrjujejo naše prepričanje, da jo smemo prišteti trem ali štirim najboljšim sodobnim slovenskim pesnicam. Obe pesmi sta močna, z učinkovitimi surrealističnimi podobami izražena izpoved glabokega notranjega doživljanja: „Nasilna budnost“ je projekcija globinske, skoraj ontološke groze, „Ognjeni ptič“ pa je izraz prav tako globinskega optimizma.

Igorjeve „Samotne dalje“ nam kljub milemu naslovu nehoti priključijo podobo hudournika: tako lahko — morda prelahko — in deroče mu tečejo besede in podobe izpod peresa. Nekaj je močnih in osebnih, nekaj tudi banalnih. Pesnik ima dar, o tem smo si na jasnem. Moral pa bo urediti bregove, zgraditi jezove — obrzdati in nadzirati ples besed in podob. Talent ni dovolj — treba je skozi rokodelsko, pomočniško dobo; *fortissimo* je učinkovit le kot kontrast in važnejše je tisto, kar zamolčiš, kar brave ugane in čuti v notranji napetosti umetnine.

(Dalje na 6. str.)

svojih delih ustvarila toliko Lepote, in ta je v svojih višjih dejansko vedno v ravnotežju z Njim, ki je prebogati delavec in neskončni merilec vse Lepote. — Pri SKA smo se skušali na večerih in v publikacijah večkrat približati delom in mislim Jeana Cocteauja; zanimivo je, da ga v revijah v domovini niso poznali.

JUBILEJ T. S. ELIOTA

Anglija je 26. septembra praznovala petinšestdesetletnico pesnika *Thomasa Stearna Eliota*. Vladar anglošaske literature, posebno poezije, je bil rojen na jugu Zedinjenih držav v Novi Angliji, toda 1927 je postal angleški državljan. Kot Henry James, drug Bostončan, ki je prosil za britansko državljanstvo, je vedno čutil nostalgijo po Starem svetu. Ta mu je odkrila francoske simboliste, ko je drugič v letu 1912 prišel v Evropo; Apollinaire in Max Jacob sta ravno začinjala postajati znana. V Londonu se je l. 1917 prodružil imagistom in spoznal Ezra Pounda, ki ga je privedel k Danteju in vodil pri velikem poemu, ki je izšel 1922. „The East Land“, s katerim je revolucioniral poetična sredstva. Napredek od „Prazne zemlje“ k „Ash Wednesday“ (1930) in „Four Quartets“ (1935-1942) je bil logičen, šel je vzporedno z duhovnim napredovanjem od agonije obupa k realnosti vere. Vedno je bil mnenja, da „the most direct means of social usefulness for poetry is the theatre“, vendar je v verzih „Murder in the Cathedral“ napisal šele 1935; „The Family Reunion“ (1939), „The Cocktail Party“ (1949) in „The Confidential Cleric“ (1953) so moderne tragedije ali raje liturgične drame, skrite pod salonsko komedijo, kakršno živi boljša britanska družba. Napisal je vrsto kritičnih esejev. V Eliotu se družijo novotar na področju tem in form z možem tradicije, profet modernosti z učenim kritikom in moralistom. Pesniško funkcijo vidi v tem, da pesnik združuje in spravlja, predvideva prihodnost in spominja na preteklost in tako preteklost veže s sedanjostjo. Sam se je opisal kot „anglokatolika v religiji (1927 je konvertiral), rojalista v politiki, klasika v poeziji“. Nobelovo nagrado je dobil l. 1948.

— Muzej moderne umetnosti in Lincoln Centre v New Yorku sta organizirala filmski festival, na katerem ne bodo podeljevali nagrad. Vodstvo festivala meni, da bo sodba o kvaliteti filmov s tem pridobila na veljavi. Argentino bosta zastopala dva filma Torre Nilssona „La terrazza“ in „Fin de fiesta“.

— Za tiskovni sklad GLASA so darovali: g. N. N. 6.000.— pesov (*mecenski prispevek za šest mesecev*); g. *Simon Preprost*, Buenos Aires, 1619.— pesov; g. *N. N. Capital* 1.000.— pesov; g. *Ivan Breclj*, Castelar 170.— pesov; č. g. *Pavel Golja*, Kanada 0.50 dolarja; č. g. *Jože Cvelbar*, ZDA 7.— dolarjev; g. *France Gorše*, ZDA 10.— dolarjev; g. ing. *Stojan Keratelj*, ZDA 4.— dolarje; g. ing. *Jakob Kasparovič*, Nemšija DMK 10.—; č. g. *Jakob Fatur*, Avstrija, 50.— šilingov. Vsem se najlepše zahvaljujemo!

DESETI KULTURNI VEČER

V soboto, 28. t. l. ob osmih se je pričel v Slovenskem domu v San Martinu letošnji deseti kulturni večer SKA: razstava g. *Ivana Bukovca*. Že pred napovedano uro se je zbralo precej ljudi, ob osmih je bil pa že kar precejšen dotok obiskovalcev, tako da je vodja umetnostnega odseka in predavatelj g. *Marjan Marolt* začel takoj po preteku en četrt ure s svojim govorom. Poleg običajnih rednih gostov naših večerov je prišlo precej ljudi iz San Martina, ves odbor Doma in razstavljalčevi bivši sodijaki, tako da je bil že ob začetku to letos brez dvoma najobiskanejši kulturni večer. Predavatelj je najprej orisal dosedanje Bukovčevu umetniško delovanje, potem se pomudil pri razlagi brezpredmetnega slikarstva in njega vloži v delu razstavljalca. Ko je prešel na Bukovčevu predmetno slikarstvo, je pokazal od slike do slike, kaj umetnika na njih posebno zanima. H koncu mu je k razlagi iskreno častil. — G. Bukovec je razstavil 23 del, od tega poleg olj dobro tretjino monotipij, med katerimi so zvečine brezpredmetne, dočim so olja vsa predmetna. Umetnik sam je bil ves čas na razstavi navzoč in je obiskovalcem uslužno dajal pojasnila. Že prvi večer je prišlo tudi po uradni začetku še mnogo ljudi, prav tako tudi ves naslednji dan, v nedeljo, ko sta obiskala razstavo tudi predsednik SKA, ki k začetku ni mogel priti, in edini nekdanji tukaj se mučeči profesor France Ahčin. — Gledalci so se živahno zanimali tudi za nakup slik in jih od 23 kupili štirinajst; uspeh kot ga doslej ni dosegla še nobena slovenska razstava v Buenos Airesu. Razstava je bila vsekakor lepa manifestacija slovenske umetnosti v zamejstvu, ko je nastopil slikar iz mladega rodu. Sadovi študija in dela so pokazali velik napredek in talent umetnostnega ustvarjalca, ki ga hkrati zajel s svojimi deli vsebino poslanstva, ki ga mlada generacija opravlja med nami v obogatitev slovenske umetnosti in kulture. Dela in odmev med občinstvom, so izpričali mesto in pomen, ki ga g. Ivan Bukovec med nami že zavzema.

ENAJSTI KULTURNI VEČER

V soboto dne 5. oktobra je bil v dvorani Bullrich enajsti kulturni večer Slovenske kulturne akcije. Večer je odprl vodja filozofskega odseka prof. dr. *Vinko Brumen*, ki je podal besedo predavatelju g. dr. *Milanu Komarju*; govoril je o „Racionalističnem liku človeka“ (Homo duplex).

Najprej je podal pregled razvoja dveh nasprotujočih si pojmovanj človeka od antike do današnjih dni. Na eni strani je dualizem,

VISI NA ROBU — SLOVENSTVO V FSRJ!

Kdor je leta 1945 poslušal, kako ustoličenju iste revolucije pojeta po ljubljanskem radiju hvalnice dr. *Ernest Turk* in g. *Vlado Vodopivec*, obtoženec in glavna priča na sramotnem procesu o „poslednjih ostankih pasjega plemena“, se je gotovo vprašal: „Kdo bo premagal?“ Vse kaže tako, da je „jugoslovanski“ integralist kot solunski „dobrovoljec“ in Cvijičev učenec iz svoje balkanske izkušnje bolje razumel skrito misel beograjskih komunističnih uzurpatorjev kot ideološko razočarani slovenski nacionalist, ki je v komunizmu gledal čarodajno formulo, ki naj za vselej reši vekotrajno slovensko vprašanje, ko se oficialna politika temu ni upala javno predložiti edino mogočo solucijo. Analizirati sedanji položaj slovenstva in pokazati na faktorje, ki slovensko vprašanje danes samo ostré, je opravilo, nad katerim v domovini vise sankcije „barbarstva in edinstva“, vendar je tudi v titovskem časopisju mogoče najti podatke o boju slovenstva za obstanek v Titovi satrapiji.

Že v dobi „socializma“ šolani slavist, asistent na ljubljanski univerzi, je pred kratkim mogel ugotoviti, kako „vdirajo brez odpora v naš jezikovni organizem cele plasti, celi obsežni kompleks srbohrvaškega besedišča“. To velja zlasti za „upravni, vestranski ipd. žargon“, torej za področje, ki so najbolj naravnost pod nadzorstvom partije. Trdi, „da je danes zlasti jezik v industrijskih središčih, med športniki ipd. kroatiziran že do takšne mere kakršne njegova germanizacija ni nikdar dosegla“. „Frontalna kroatizacija“ (srbokroatizacija se verjetno ni upal reči) vdira med Slovence po sredstvih „popularne (ne) kulture“, kot „športno-zabavne publikacije, popevke, film, televizija“. Razslovenjenje je torej frontalno, ne skrito in podhuljeno, znano pa je, da v totalitarnih državah s sredstvi za vplivanje javnega mnenja razpolaga vlada. Srbohrvaščina pa je tudi naravnost za povedana, „po učnih načrtih za slovenske gimnazije je namreč poveljevanje pri telovadbi srbohrvaško“. (Morda se bo kak „dedič Levstikove tradicije“ ali kak borec Levstikove brigade spomnil na njegovo telovadno terminologijo za Južnega Sokola?) Še več: ljubljanski vladodržci sami dajejo „republiki“ uradno neslovenski obraz, tako „da se je SR Slovenija na letošnji prvomajski manifestaciji vseh jugoslovanskih narodov v Beogradu predstavila v srbohrvaščini, deloma celo v cirilici“. Vse te navedke je zapisal v „Naših razgledih“ 1963 (27. julija) str. 286 g. Matjaž Kmecl.

Spet drug slavist v NR letos (11. 5., str. 180) opominja na „jezikovno nezanimanje okolja, v katerem dozoreva mladina“. „Starši mislijo, da zna Slovenec slovensko že zato, ker je Slovenec“ rojen. Nasledek teh nazorov je odnos otrok do slovenskega jezika, ki jim „je samo šolski predmet in nič več, in to eden najbolj neprijetnih“. Popolnoma po logiki in izkušnji sklepa iz sedanjega nezavednega vzgojenga okolja na prihodnje „jezikovno neprizadete člane jezikovne skupnosti“. Ne bo pa držal marksistični komentar teh pojavov: „Te in podobne ugotovitve sodijo nedvomno k protislovljem pospešene gospodarske rasti“, ki po drugi plati bogati izrazje in izraznost slovenskega jezika. (Pustimo ob strani, kaj v resnici je s to tako slavljeno gospodarsko rastjo, ako jo pomerimo ob gospodarskem napredku svobodnega sveta.) Vsa zgodovina nasprotno priča, da je človek v tvorni blaginji zavzet za „čast dežele“. Sedanje narodne nezavednosti ni kriv kakšen „boj protislovlj“ v sedanji slovenski družbi, temveč čisto preprosta načrtna volja, raznaroditi polagoma Slovence v nekatere jugoslovanske producente (seveda v korist „novega razreda“). Pri tem nas ne smejo slepiti proračunske — sicer vedno manjše — postavke za slovensko kulturo; sovražnik meri globlje: ko ne bo več bravev slovenskih knjig, bo slovenski pisatelj lahko nehal slovensko pisati; ubiti hočejo narodno dušo ljudskih množic.

Spričo takšnega nezanimanja za materni jezik in spričo takšnega onečedenja domačega jezika s tujščino more postati usodno nevarno zadržanje nekaterih mladih slavistov partijske provenience, ki hočejo videti v jeziku zgolj komunikacijsko sredstvo in nič drugega ne. Med njimi je posebno glasen g. Boris Urbančič, ki ga sicer usoda slovensčine „dolga leta po vojski po vsem videzu ni zanimala“, kakor je javno ugotovil (NR 1963 - 8. VI. - str. 222) znan tankočutni prevajavec g. Janez Gradišnik. Ta skupina se je po želji partije, ki ji je na voljo vsa založniška delavnost, pred tremi leti polastila jezikoslovnega

uredništva „Jezika in slovstva“, revije za kulturo slovenskega jezika. Iz tega kroga so izšli tudi najbolj žolčni napadi na „Slovenski pravopis“ 1962, ki so v zvezi z drugimi „faktorji“ dosegli, da je Slovenska akademija znanosti in umetnosti dezavuirala pod vodstvom g. Josipa Vidmarja delo svoje lastne pravopisne komisije, ki ob takem neakademskem vedenju dostojanstveno molči. Značilno je, da se je partijsko glasilo „Delo“ postavilo na stališče, naj o napadanih oblikah akademijskega pravopisa 1962 odloči splošna raba „to pa podpira tako, da ljudem v njih hiši nove oblike niso dovoljene“. (1963 - 24. 8. - 321). Se pravi slovenščina naj dela vtis nenormiranega jezika, takšni so namreč dialekti... Hinc illae lacrimae...

„Meddobje“ je že pisalo (VI, 89, 93-97) o nevarnostih, ki jih za slovensko individualnost skriva v sebi pojem, „jugoslovanska književnost“. Napovedi je potrdil tudi 4. kongres Zveze slavističnih društev Jugoslavije v Ohridu. Obravnava slovenskega slovstva na tem zborovanju je prisilila g. dr. Bratka Krafta k — sicer zdržanemu protestu: „Referati o sodobni jugoslovanski književnosti (op. ednina pri Kraflu) so znova sprožili vprašanje o poznavanju stanja v naših nacionalnih literaturah (op. nacionalni je lahko pridevnik tudi za „nacionalnost“...). Kar zadeva to plat, ni zadovoljil niti en referat, ki je skušal zajeti stanje v celoti. Srbskohrvaški del je bil še kolikor toliko zadovoljiv, nikakor pa ne slovenski in makedonski. Posebnega referata o slovenski književnosti ni bilo (op. logično, saj je le le ena jugoslovanska književnost) in tako je obvisela spet na robu. Sedanje slovenske književnosti ni mogoče odpraviti z navadkom dveh ali treh imen ter tako zaradi nepoznavanja ustvarjati nek visokomeren jugoslovanski kriterij, ki ne more biti ne pravilen, ne pravičen. Vključ vsem prizadevanjem sta tako sodobna slovanska in makedonska književnost še zmeraj preveč periferni tudi za večino tistih redkih slavistov, ki se sicer „z dobro voljo ukvarjajo z vprašanji vseh naših književnosti“. Zaradi bolj pravične in bolj znanstvene razprave vseh slovanskih literatur v Jugoslaviji predlaga g. dr. Kreft, „da se uvede kot posebna stroka s svojo stolico primerjalna zgodovina jugoslovanskih književnosti in jezikov, kajti važna ni le literatura, temveč tudi poznavanje jezikov, njihov značaja in stila, ki seveda ni pri vseh pisateljih enak“.

Glede uspešnosti vsa dosedanja praksa narekuje h Kreftovemu predlogu pripisati dvomeč vprašaj. Slovenska književnost bo le tedaj in zgolj tedaj mogla biti pravično obravnavana, kadar bo priznana znanstvena metodična nevzdržnost pojma „jugoslovanska književnost“. Naloga slovenske primerjalne vede o slovanski književnosti je za to nevzdržnost pričati, dokazovati je pač ni treba. Za periferne narečne književnosti se nihče ne briga. Islandsko slovstvo je predmet svetovnega zanimanja, čeprav ga govori le 170.000 duš, ker Islandci nočejo biti narečje kakšne „skandinavščine“ in njih pisatelji ne del skandinavske književnosti.

Kako daleč je upadel čut za individualnost slovenskega jezika in slovstva kažejo „Naši razgledi“ sami. Pod rubriko „Knjižne novosti“ prinašajo sicer po materijah različne, toda glede jezika spremašane naslove vseh novih knjig, ki izidejo v Jugoslaviji. Ločiti slovenske knjige od tujih, je načelna zahteva iz pojma slovenskega jezika in slovenskega slovstva. Vsako drugačno ravnanje privaja vodo na mlin „naše“, se pravi srbsko-hrvaške literature, mlin, ki naj počasi melje slovensko samostojnost v jeziku in knjigi.

Naravno napad na slovensko individualnost — in to pred vso kulturno ekumenom — pa je belgrajski ukrep o enem, edinem, enotnem PEN klubu za eno, edino, entno „jugoslovansko slovstvo“. Celo pod Aleksandrovo diktaturo, zoper katero so znali tako zagrljeno deklamirati sedanji služni duhovi neprilicno bolj nevarne biografije kompartijske diktature, so se slovenski pisatelji mogli zbirati v slovenskem PEN klubu. Verjetno po blaginji „novega razreda upokojeni svobodoumni slovenoborec“ Josip Vidmar ni več zmožen, zahtevati tak za Slovence samo po sebi razumljiv atribut vsakega narodnega slovstva. Morda pa se bo vzbudila slovenska vest kakšnemu bivšemu Prijateljevemu učencu ali kakšnemu nekdanjemu partizanu, ki je naivno upal, da bo kartel komunističnih poklicnih revolucionarjev slovenstvu zagotovil tisto mesto pod soncem, ki mu gre.

ki vidi v človeku le prigodno zvezo med človekom in dušo. Tako je Platon učil, da je telo ječa duše ali celo grob. Po Platonovih stopinjah so šle potem nekatere prve sekte krščanstva in so to naziranje zagovarjali gnostiki, manihejci, bogomili in albigenci. Z modernim racionalizmom se je dualizem okrepil zlasti z Descartesom, očetom evropskega racionalizma, za katerega je bil človek nekaj čisti duh, ki biva v mašineriji svojega telesa. Temu naziranju nasprotno je učenje Aristotela o preprostemu človeku — „homo simplex“, ki ni zgolj duh, niti zgolj telo, ampak globoka podstatnost duše in telesa. Tomaž Akvinski je ta nauk uskladil s krščanskim razodetjem, Cerkev pa ga je sprejela na koncilih v Vieni in na 5. Lateranskem koncilu.

V drugem delu predavanja je predavatelj osvetlil vzgojne, moralne in politične posledice dualističnega pojmovanja človeka in je bilo navedenih mnogo dragocenih razlag in diagnoz človeka v našem času.

Občinstvo, ki je dvorano napolnilo, je predavatelja nagradilo s prisrčnim priznanjem za res odlično podano gradivo, ki je kar kipele po bogastvu misli in opazovanj.

— Kod drugi zvezek Baragove knjižnice, ki jo izdaja Južnoameriška Baragova zveza, je izšla knjiga BREN O BARAGI, I. zvezek. Delo je zbral, uredil in opombe napisal dr. Filip Žakelj. Dobi se v pisarni na Ramon Falcon 4158, Capital.

POSEBNO PASTIRSKO PISMO NA KOROŠKEM

Celovski škofijski ordinariat je v skladu s svojimi germanizatoričnimi težnjami zelo po svoje proslavil 1100-letnico sv. Cirila in Metoda. Avstrijski episkopat je za to priložnost izdal posebno pastirsko pismo. Vendar tega pisma v cerkvah krške škofije niso prebrali, verniki so mogli slišati namesto tega pisma posebno poslanico krškega škofa, ki je sicer enaka pastirskemu pismu avstrijskega episkopata, izpušča oziroma spreminja pa neke pasuse pisma, ki so na Koroškem še posebno pomembni... Kjer episkopat govori o skrbi svetih bratov za to, da bi se cerkev zakoreninila med narodom, krški ordinariat razpravlja o apostolski gorečnosti sv. Cirila in Metoda. Izpuščeno je naslednje besedilo prvega poglavja: „Zasluga sv. Cirila in Metoda je, da sta sveto pismo in besedilo rimske liturgije prevedla v slovanski jezik, potem ko je Ciril vprav zaradi tega izumil slovanske črke. Tako Slovani v katoliški cerkvi niso našli nekaj tujega, ampak nekaj svojega. V tem moramo gledati nekaj prst božji tudi za širjenje evangelija v sedanjem času. Vse predolgo je bila katoliška cerkev evropska cerkev. Rimski obred in latinski jezik sta bila narodom Azije in Afrike vedno nekaj tujega in so cerkvi vprav v dobi narodnega prebujenja pri njih odrekli domovinsko pravico. Toda cerkev mora v vsakem narodu najti svojo podobo. Kristus se mora v vsakem narodu učlovečiti. To začinjamo spoznavati in iščemo, kako bi kulturo, jezik in navade narodov upoštevali ne le pri oznanjevanju božje besede, temveč tudi v službi božji, tako da s tem ne bi bila okrnjena edinost.“ — Res nevarne besede — za sistem Kdrasove germanizacije s pomočjo cerkvenega delovanja.

POPRAVI: V članku „Karel Mauser o svojem delu Ljudje pod bičem“ se mora tretji stavek (prva kolona) od spodaj glisati: „...da ima resnica bolj bel obraz, kakor so mislili...“

Mestna občina v Buenos Airesa je imenovala za generalnega direktorja Občinskega simfoničnega orkestra (Banda simfónica municipal) Draga Maria Šijanča. Bil je izbran za to mesto v tekmi s šestimi ostalimi argentinskimi dirigenti. V ponedeljek dne 21. oktobra bo priredil prvi koncert v Teatru Alvear. Izvajana bodo zlasti dela Richarda Wagnerja ob 150. obletnici umetniškega rojstva. Začetek koncerta ob 18.30. — Najlepše čestitamo k imenovanju.

— Francoski državni minister za kulturno področje, pisatelj André Malraux je 20. septembra končal svoj uradni obisk na Finskem s konferenco na univerzi v Helsinkih. Govoril je o „novi umetnosti v preteklosti človeštva“. Potem ko je pokazal, kako sedanja kultura s pomočjo starih plastičnih umetnosti odkriva celoto svetovne zgodovine, se je obrnil na visošolsko mladino: „Vi edini morete zagotoviti obrambo mišljenja: nositi dediščino svetovne plemenitosti. Če je vi ne boste nosili, bo dediščina zamrla in z njo bo zamrlo človeštvo.“ Glede tega, kar se navadno naziva „novi francoski roman“, je izrekel veselje, da mladi talenti iščejo nova pota, toda povabil je Fince, naj jim ne sledijo.

— Trinajsti mednarodni filozofski kongres je bil odprt 9. septembra v Mehiki ob navzočnosti 800 udeležencev. Prof. Felice Battaglia (Rim), predsednik Mednarodne zveze filozofskih družb, je v uvodnem govoru poudaril: „Misleci z vsega sveta so se tu zbrali, da bi v popolni svobodi izmenjali svoja mnenja, da bi izrazili svoje skrbi spričo nevarnosti in razvoja sodobne znanosti in da bi poizkusili doprinesiti strokovno rešitev problemom človeka.“ Pravo kongresno delo se je začelo 9. septembra z razpravo o „Problemu človeka“. Gabriel Marcel je prikazal „Bitni vidik človekovega dostojanstva“, Michele - Federico Sciaccia je govoril o „Strukturi svobode v ontološki konstituciji“, Adolfo Muñoz - Alonzo pa o „Človeku spričo nevarnosti“. Vsi trije pripadajo k najbolj vidnim krščanskim filozofom svojih dežel.

— Od 1935 do 1939 je izhajal v Belgradu — Zagrebu — Ljubljani „Jugoslovanski istorijski časopis“. Po drugi veliki vojski so v vsaki „republiki“ Jugoslavije začeli izdajati posebne zgodovinske časopise. Letos je Zveza zgodovinskih društev obnovila skupni jugoslovanski zgodovinski časopis. Tudi to je znamenje vedno bolj uveljavljajočega se unitarizma.

Vladimir Kos je v „Neke vrste okostenjaku“ zvest svoji poetiki in svojemu pesniškemu svetu.

Veseli smo, da se je po presledku v prejšnji številki spet vrnil. Ruda Jurčec s svojo rubriko ČRKE BESEDE MISLI „Boj z mlino na veter ali — od Sodobnosti do Sodobnosti“ pripoveduje v barvitim in tokrat bolj stvarnem slogu zlo usodo partijskih kulturnih revij, od prve zakrinkane Sodobnosti pred tridesetimi leti — o njenem krogu nam naniza vrsto dragocenih osebnih spominov —, do letošnje, ki skuša po smrti Novega sveta in Naše Sodobnosti s pritegnitvijo Kocbeka in njegovega kroga doseči nemogoč kompromis: služiti obenem partijskemu dogmatizmu in resnični umetnosti. Jurčec dobro opiše tudi vlogo mladinskih revij Beseda in zlasti Perspektive, ki se skušajo upirati uradni marksistični liniji (tu bi omenili še Revijo 57), in partijski reviji za pisateljski naraščaj Mlada pota (in ne Mladinska pota) ter sedanjo Problemi čeprav Franc Zdravec, ki vodi v njej ideološko polemiko, pač ni več med najmlajšimi...

Glosa — ki je pa že pravi esej — je prepričljiv dokaz, kako je za pravo razumevanje in razlago sodobnih pojavov treba poznati zgodovino.

V zaglavju ČAS NA TRIBUNI je na prvem mestu Jožeta Ranta moralnoteološko razmišljanje o „Krščanski problematiki 'Sivih dni'“. Kot je avtor sam pravilno naglasil, ne gre za literarno kritiko, ampak za izključno teološko analizo Kremžarjevih črtic in njenih junakov, „...ali so bili res kristjani po življenju? Ali so smeli trditi, da se bojujejo za krščanske ideale?“ Prijem je nov in zanimiv in bi bilo želeli, do ne bi ostal osamljen. Koristen bo posebno tistemu delu mladih razumnikov — doma jih je veliko —, ki je bil med vojno še premlad, da bi mogel osebno presojati dogodke, pozneje pa so mu tako imenovano osvobodilno borbo prikazali v šoli in na mitingih v tako enostranski luči, da ima sedaj nujno o njej popačeno podobo, čeprav je sicer morda v oporeki s partijsko ideologijo. Rant pride do zaključka: „Kar je bilo navidezno nekrščanskega v dejanjih posameznikov, nič ne zmanjša veličine celote; kar je bilo resnično nekrščanskega, sicer škodi, a ne spremeni vsega boja v zlo.“

Naslednji prispevek je „Zastava ladje 'Sodobna umetnost': tehnika in kultura + družbena kritika in eksperiment“. Pod tem navidez skrivnostnim naslovom odgovarja Lev Detela ing. Gabru na njegov članek v zadnjih dveh številkah Meddobja, „Tehnika in kultura“. Detela ugotavlja, da sta za moderno umetnost značilna družbena kritika in eksperiment. Ing. Gabru očita pomanjkanje trdne terminologije, površen pregled umetniških zvrsti in ironijo na račun sodobne umetnosti ter zahteva, da bi morala biti vsa umetnost dostopna vsem ljudem. Poteguje se za izmenjavo medsebojnih spoznav med tehniki in kulturniki, ti pa morajo skrbeti za vedno večjo kulturizacijo (pa res ni mogel najti lepšega izraza?) ljudskih množic.

Za kulturnikom Detelo odgovarja ing. Gabru tehnik Ivan Magaj z glosa „Tehniki in kulturniki“. Odlikuje ga jasna, lepo izražena misel in umirjena tehtnost ter lep jezik (kar velja podčrtati, ker je avtor tehnik in se je po vsej verjetnosti šolal v tujini). Magaj meni, da umetnik sme oddati izdelek (tu bodo umetniki poskočili!), čeprav ve, da ni dognan; da ni mogoče meriti tehnike in umetnosti z lastnimi merili ter da ni nujno, da bi bile umetnine dostopne „širši masi ne-umetnikov“.

S tem dvema odgovoroma se je začel dialog o tem važnem vprašanju, dialog, ki so si ga gotovo želeli ing. Gaber in uredniki, ko so priobčili njegov članek.

Zorko Simčič je napisal podrobno in skrbno sestavljeno poročilo o PEN Clubovem razgovoru „PEN Club — Coloquio de Buenos Aires — 1962“ in sicer v času, „ko se je slovenski PEN odrekel samostojnosti“. Simčič opiše okvir razgovora, navede glavno vsebino predavanj (Huxley, Dos Passos, Toynbee, Weidlé, Robbe-Grillet, Cassou, Madariaga, Butor, Spender, Greene, Silone), zapiše nekaj zanimivih misli iz obrobnihih pogovorov, podčrta bridko odsotnost slovenskih članov iz Ljubljane in tistih, ki živijo v svetu, celo v Buenos Airesu; na koncu pa mora ugotoviti, da je bilo vse lepo in prav a „— je vse šlo bolj mimo Problema. Človek čuti, da so vse misli govornikov polne ljubezni do človeštva, toda mar ni to samo ljubezen vrača, ki lajša bolečine, ne pa zdravnika, ki ve, da je treba začeti pri viru boleznii?“

Zaglavje ČRTA IN PROSTOR je izpolnil Marjan Marolt. Njegov „Ekspresionizem v slovenski upodabljaljoči umetnosti“ je zgodovinski oris in ocena te umetniške smeri od začetkov do sodobnih postekspresionistov doma in v zamejstvu oz. izseljenstvu. Posebno zanimiv je prvi del, kamor vplete avtor osebne spomine, saj je takrat, ko se je nova smer dokončno uveljavljala, študiral umetnostno zgodovino v Ljubljani.

Tehtna je tudi njegova strokovna in prizadeta ocena „Meštrovičeva številka Hrvatske revije“, kjer podčrta neupoštevanje slovenskih

bibliografskih virov ter slovenskih Meštrovičevih učencev in ugotovi, da je pisatelj skrbel bolj politična in narodna stran kakor pa Meštrovičeva umetniška osebnost.

Martin Jevnikar, ki je bil te dni imenovan za poverjenega profesorja na novoustanovljeni stolici za slovenski jezik in književnost v Padovi, je prispeval za ZAPISKE popoln pregled slovenske literarne žetve v letu 1961. Pri važnejših delih je navedel tudi kratko vsebino in podal splošno oceno. Za izseljence je tak pregled nad vse dragocen.

Revija je s to številko izpolnila v polni meri svoje poslanstvo: vez z izročilom, skrb za kontinuiteto, informacija in kritični pretres sodobnosti ter v široki svet odprto okno. Moralna vrednost tega zvezka bo pa znana šele tedaj, ko bo javnost zvedela, koliko srčne krvi — izraz ni pretiran — je njena cena.

Simon Savnik

ZIVLJENJE IN SMRT "NOVEGA ROMANA"

Kakšna škoda, smrt je zajela gibanje, predno se je dobro razvilo v literarno šolo... *Alain Robbe-Grillet* je ustvaril v zadnjih dveh letih dva filma: *L'Année dernière à Mariendad* in *L'Immortelle* — dosegel je s prvim prodoren uspeh, drugi pa naj bi bil že polom velikega upanja. Film, ki v agoniji „Novega vala“ že ne ve več, kam, bi mogel najti rešitev v „novem romanu“.

Ob koncu je sedaj prav tako, kakor je bilo z začetkom! *Alain Robbe-Grillet* je bil pred desetimi leti še neznan v literaturi. Brez posebne vere je takrat napisal svoj prvi roman „Gommes“, imel srečo, da je delo založba Minuit sprejela v svoj program, našel kritika s posebnim poslušom za bistvo nebitnega: v reviji *Critique* je izšla navdušena kritika Roldana Barthesa, ki je o prvencu A. Robbe-Grilleta dejal, da „se je rodil novi roman“. Vsi so bili iskreni: izdajatelj Jerome Lindon pri Minuit, pisatelj Alain Robbe-Grillet, še bolj pa kritik Roldan Barthes, ki se niti ni zavedal, kaj je s svojim stavkom zagrešil. Izgovor bi mogel biti samo v tem, da se je v francoski književnosti bila zagodila praznosta; šola Sartra in Camusa je prenehala, pisateljski krog okoli *Nouvelle Revue Française* — André Gide, Paul Claudel, Martin du Gard in Marcel Jouhandeau je odhajal v grob...

Založba Minuit je poleg Alaina Robbe-Grilleta, ki je postal nato njen literarni ravnatelj, štela med svoje sodelavce pisatelje, ki so v literaturo šele vstopali. Bilo bi verjetno boljše, da bi ostal v založbi A. R. — G. sam; toda zgodilo se je, da se je priključila cela skupina mladih. Prinašali so svoje rokopise *Nathalie Sarraute*, *Marguerite Duras*, *Claude Simon*, *Michel Butor*, *Robert Pinget* in *Samuel Beckett*. Nobeden od njih ni vedel, da že pripada kaki šoli ali smeri, Marguerite Duras je izdala roman *Moderato cantabile*, zatem Hiroshima mon Amour, Barage à la mer — dela, ki so bila pozneje filmana, Nathalie Sarraute je dosegla prodoren uspeh z romanom *Le Planétarium*, Michel Butor je prejel l. 1957 nagrado Renaudot za roman *La Modification*, Claude Simon je napisal povest *La Route des Flandres*, delo, v katerem je doživela prozna lirika svoj višek... Nikdo izmed njih ni stremel za tem, do bi dajal kak poudarek „novemu“ — kritika jih je povezala; priključili so se mlajši, šola je že dobivala svoje epigone, nastale so napetosti, rodila se je polemika — napadi sami so bili jasna priča, da je doba „novega romana“ že bila tu. Barthes je po letu 1954 pisal o A. R.-G. kot o novem Mesiji v literaturi; vodja, ki ni hotel biti poglavar nečesa, česar se ni zavedal, je „nasedel“ in v letu 1956 napisal v *Nouvelle Revue Française* posebno „poslanico“, ki ji je dal naslov: „Une route pour le roman futur“.

Novi roman je bil s tem odmaknjen od izhodišč, generacija bi naj bila že poroštvo za bodočnost. Da bi bili še bolj radikalni, so njegovi pristaži omenjali, da pišejo „romane proti romanu“, roman naj ne bi bil več literarna umetnina, ampak nekaj, kar je od osebnosti obrnjeno v objekt, napovedovali so „objektivni roman“. Usodno je bilo zanje, da so pisali in delali v času vojne v Alžiriji. Politično valovanje jih je potegnilo za seboj, začeli so podajati izjave za javnost in podčrtavali, da ne more biti dober pisatelj — levičar, kdor ni pripadnik „novega romana“, kdor ni z njimi.

Globini nove literature je prišla verjetno najbližje *Nathalie Sarraute* in v delu *Le Planétarium* podala lik novega romana. V delu ni vsebine, je le skup slik in misli, ki se vežejo v prozo nove oblike. Pri Gallimardu je letos izdala delo *Les Fruits d'Or*, nekaka avtobiografija pisateljice in njenega odnosa do pisanja. Kritika je navajala, da pestro ponuja svojško pot za analizo duše in srca. Kakor je bistvena značilnost za „novi roman“, Nathalie Sarraute nima junakov in je prava vsebina odsotna. Okostje je bistra polemika s kritiko, ki je o delu izšla, a ga ona šele piše. Iz obojega raste zgodba, a jo mora bravec sam konstruirati, doživljati in uresničiti. Uspeh umenine ni

— Italijanski in d u s t r i j a l e c Marzotto je ustanovil umetnostno nagrado, ki nosi njegovo ime. Za sedež ni izbral kakega središča umetnosti v Italiji — sestavil je žirijo dvajsetih umetnostnih kritikov v Parizu, ki bodo vsako leto podeljevali nagrado, ki nosi ime „nagrada evropske skupnosti“. Žirija mora ocenjevati skozi vse leto dela, ki jih umetniki iz vsega sveta razstvaljajo v tako številnih pariških umetnostnih galerijah, javnih in „trgovskih“. Žirije je staval samo en pogoj: nagrado morajo podeliti vedno delu najradikalnejše smeri. Trenutno je v Parizu na višku smer, ki se naziva „anti umetniška“. Naloga žirija ni bila lahka. Kakor vsi meceni, želi tudi Marzotto, da bi njegova nagrada odkrila Michelangela ali Rafaela nove smeri. Listi navajajo, da je to zelo težko: razbrati je namreč treba, kaj je pod kretno resnica, kaj pa samo privid. Letošnjo prvo nagrado v višini 5 milijonov lir je prejel čilski slikar Matta, slikarji Fontana, Hoehme, Lanyon, Lucebert in Serpan so prejeli nagrade po 2 miliona lir.

— Krščanski e k s i s t e n c i a l i s t *G. Hourdin* je napisal knjigo „Simone de Beauvoir et la liberté“, ki je izšla pri založbi Cerf. V obliki eseja obravnava ideje pisateljice Simone de Beauvoir, ki je sproga J. P. Sartra in z njim deli iste nazore o filozofiji in se z njim izjavlja kot prepričana ateistka. Hourdin razlaga njeno miselnost o Bogu in zavrača trditve pisateljice in njenega moža, da bi „Bog ne dopuščal svobode človeku“. zaključuje svoje sodbe o pisateljici s trditvijo, da je ona v svojih delih (roman, esej, drama) pokazala toliko genialnosti, kakor so jo imele sv. Terezija Avilska in sv. Ivana de Chantal. Zmote Simone de Beauvoir slone ne prešibkem poznavanju krščanstva in zato pisateljica še ni odprla svetišče svoje iskrenosti.

— V imenu ustanove „Præmium Erasmianum“ je tretjega julija nizozemski knez Bernard Eraznov nagrado za leto 1963 izročil judovskemu teologu in filozofu *Martinu Buberju*. Nagrada v znesku 100.000 florinov se po statutih podeljuje osebi ali instituciji, ki je dala pomemben doprinos k „duhovnemu in kulturnemu življenju Evrope“. Letos je bil odlikovan M. Buber posebno zaradi nemškega prevoda *Stare Zaveze*, ki je znan kot „prevod Buber — Rosenzweig“, cenjen zaradi izrednih poetičnih in ritmičnih kvalitet, ki dajejo občutiti prvotno moč hebrejskega besedila. V zahvali je Buber podaril vez, ki ga veže z velikim

renesančnih literatom: „Ako bi moral svoje najgloblje življensko zadržanje formulirati zgolj z eno idejo, bi ta mogla biti samo življenjska usmerjenost Erazma, namreč pojem „verujočega humanizma“. Martin Buber je bil rojen na Dunaju 8. 2. 1878, od leta 1930 je bil profesor za religijsko znanost v Frankfurtu (Main), od 1938 pa predava socialno filozofijo na Hebrejski univerzi v Jeruzalemu. Pripada religioznim eksistencialistom, kakor so Berdjajev, Gabriel Marcel, Paul Tillich.

— *Prière de Boisdeffre*, kritiki mlade generacije, je napisal zbirko esejev in ji dal naslov „*Métamorphose de la littérature*“. Izbral je šest francoskih pisateljev, ki so za naše stoletje najbolj pomembni: *Barrès, Gide, Mauriac, Montherlant, Bernanos* in *Malraux*. Za Gida meni, da je bil največji pisatelj svojega časa, a brez genialnosti, Mauriac je veliki pisatelj „brez veličine“, Bernanos najde pri P. de B. popolno priznanje, Montherlant je pisatelj, ki se je dal ujeti v Akademijo, ker se drugače ni znal „usamostaniti“, Malraux pa je zanj pravi in popolni predstavnik našega stoletja, kajti prehodil je pot od rdeče revolucije na Kitajskem, skozi komunistično revolucijo v Španiji in „pristal“ v peti republiki. Kritiki hvalijo delo in ponavljajo, da je avtor gotovo eden najbolj prodornih ocenjevalcev sodobne francoske književnosti; moti pa dejstvo, da skuša svoje sodbe „vsiliti“.

— Pariška Opera je v proslavo jubileja Richarda Wagnerja uprizorila nanovo *Tanhaeuserja*. Dasi so to opero izvajali skozi vse sezone, je letošnja slavnostno uprizoritev dosegla poseben višek. Kritika celo podčrtava, da se občinstvo vrača k Wagnerjevi muziki. Glavni slogi sta podajala znana francoska pevka *Regine Crespin* in kot gost *Hans Breier*.

— Umrl je 20. septembra eden najbolj slavnih političnih karikaturnistov sir *David Low*. Že izza pred prvo vojno svetovno je spremljal britansko in svetovno politiko s humorjem in duhovitostjo svojih risb. Do druge svetovne vojne je sodeloval v *Evening Standardu* lorda *Beaverbrooka*, potem je prešel v *Daily Herald*, pozneje v *Guardian*, *Punch* in *New Stateman*. Najbolj popularna ustvaritev je „*colonel Blimp*“, star gentleman z dolgimi belimi mustačami, ki zagovarja vedno najbolj reakcionarne misli.

odvisen od pisateljevega deleža, ustvariti se more z elementi estetike, fantazije, lirike in občutljivosti; klijejo iz posode bravčeve duše in srca. *Michel Butor* je šel še dalje in ustvarja prozo, ki skuša v literaturi najti pravi odmev z najnovejšimi tokovi v slikarstvu, glasbi in — filmu. *Claude Simon* je prišel do viška v *La Route des Flandres*; obdelano vsebino je razdelil na tri ravnine — lastno iz sedanjosti, spominsko iz preteklosti in fantastično iz vsega, kar naj bi že bilo v bravcu. Izid dela, ki je prejelo nagrado *Goncourt*, je bil velika afirmacija nove struje; pristaš „novega romana“ je postal celo *Emile Henriot*, član Akademije in kritik konservativnega dnevnika „*Le Monde*“. Na pragu svoje smrti je napisal dve kritiki o delu, in sicer obe v popolnem nasprotju, a polni navdušenja in žara, ki včasih zajame tudi člane Akademije, ko so že na robu *Styxa*.

Usodno je bilo za novo literarno gibanje, ko so se začeli izjavljati tudi o dnevnih političnih aktualnostih. Vprašanje je, ali so to sami hoteli — verjetno so postali žrtve senzacionalnosti, ki jih je po svoje izrabila. Toda obstajajo teksti, ki jih politično pribijajo na križ. A. R.-G. je menil, da je storil prav, ko je napisal: „Ni pametno navajati, da morajo naši romani resnično služiti politiki, celo tedaj, kadar mislimo, da se politika zavzema za pravično stvar in se borimo za njeno zmago... Konec koncev je to verjetno le temen načrt oblike, ki skuša na najboljši način služiti idealu svobode.“ *Marguerite Duras* se mu je pridružila: „Kolikor se moje osebnosti osvobodijo psiholoških dejstev, menim, da so moje knjige, knjige levice.“

Sedaj očitajo šoli „novega romana“, da je izrabila dobro vero mladine, ki v Franciji rada sili na levo. Kritiki *Mathieu Galey* je zapisal stavek, da „je bil *Novi roman* velika goljufija“ in nasedala ni samo mladina; za seboj je potegnila *Clauda Mauriaca*, *Domjnika Rollina* in celo *Jeano-Louisa Boryja*... *Claude Mauriac* je napisal pred leti veliko delo „*Le Diner en Ville*“ in njegovi eseji bodo vedno po svoje blesteli v zgodovini francoskega slovstva, šola ga je omamila...

Novi struji je bilo v škodo, da se je pojavilo toliko epigonov. Kritiki navajajo, da je pisanje *Alaina Robbe-Grilleta* kaj lahko posnemati. *Samuel Beckett* je našel učenca v *Robertu Pingetu* in bilo bi možno reči, da je učenec boljši od učitelja. Prvi, ki se skuša otresti peze in bede nove šole, je *Michel Butor*, ki se v svoji fantaziji trga iz olupkov zemlje in je že v stratosferi...

Najbolj odporen je A. R.-G. — ustanovitelj šole! Potem ko so ga brez njegove vednosti in zavesti proglasili za začetnika novega romana, je sedaj sam prvi zapisal, da je „*novi roman* postal objektivni roman“ — in da je ustvaril sedmo umetnost — film. Zato *L'Année dernière à Marienbad* in *L'Immortelle* Toda tudi v tem je nekoliko v zamudi: kritik *Rémy de Gourmont* je v letu 1896 ocenjeval delo *Edouarda Dujardina Les Lauriers sont coupés* in ugotovil: „*Dujardin* je s tem delom v literaturi predhodnik filma“.

„*Novi roman*“ bi torej ne dosegel le desetletnice, star bi že bil sedemdeset let.

Tako odmevajo na pariškem knjižnem trgu dogodki, ki je zašla v zagato struja, ki se še ni niti razživela. Ni prišla do svoje revije, njeni pripadniki še niso dosegli viškov ustvarjanja. Toda to ni nič čudnega: Pariz je v tem stoletju poln dogodkov, ki so podobni sodobnim. *Marcel Proust* je sprožil šolo, ki je v nekaj letih preživela vse, kar je mojster odkril in dasi je *Proust* zgodaj umrl, je že prihajala nova generacija, ki je z *Andrejem Bretonom* in *Louisom Aragonom* uvedla surrealizem. Še pred drugo svetovno vojno so se sprožile hude literarne bitke med *Sartrom* in *Bretonom* — po vojni je zmagal *Sartre* s *Camusom* in *Simone de Beauvoir* ob strani. Bili so na prestolu komaj nekaj let — odplavila jih je šola „novega romana“, ki ni hotela biti šola in svojih širokih razmerij ni hotela vključiti v ožino zunanjih programov. Zdaj jo odrivajo povezanosti, vezi s politiko vsakdana — z *Butorjem* se napovedujejo trenja, ki se hočejo izluščiti iz spon in verig vsega pozemskega.

Pišejo, da je „*novi roman* v agoniji“. Bolje bi bilo reči, da je Pariz še tako bogato središče, da se v njem šole, struje in smeri menjajo približno vsakih deset let.

Lahko bi se reklo, da je to trda usoda za položaj vseh, ki jim jim je kot ustvarjalcem potovanje skozi svet *Lepote* in *Ljubezni* pri srcu. Res je — smrt je verjetno težak udarec zanj in za svojece —, v bistvu pa je prilika za vzklitje semena, ki je bilo le položeno v bogatejšo grudo. Nerodno more biti samo to, da živi svet s tako naglico in da se ne meni za tiste, ki stoje ob strani.

Zato: v umetnosti more biti agonija le napoved novega, bogatejšega življenja! Pisatelj v brezbriznosti umre, predno se je srečal s smrtjo.